

ГОЛОВНІ ЗАСАДИ НОВИХ РЕДАКЦІЙ ГАЛУЗЕВИХ ДСТУ

Ребезнюк І. Т., д-р. техн. наук, проф,
Національний лісотехнічний університет України

Від 2022 року в Україні чинні нові редакції галузевих ДСТУ: ДСТУ 2233:2021. Інструменти різальні. Терміни та визначення понять. [Чинний від 2022-09-01]; ДСТУ 2249:2021. Обробляння різанням. Терміни, визначення понять та позначки. [Чинний від 2022-09-01]; ДСТУ 2654:2021. Устаткування деревообробче. Терміни та визначення понять. [Чинний від 2022-07-01]. Ці редакції підготував профільний підкомітет № 10 «Лісове господарство і деревообробча промисловість» Технічного комітету 19 «Науково-технічна термінологія»

Готуючи нові редакції ДСТУ, автори намагалися врахувати всі вимоги щодо вживання і формування наукової мови відповідно до: Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», Українського правопису 2019 р., чинних ДСТУ, національних класифікаторів, міжнародних класифікацій, Лісового кодексу України, рекомендацій науково-технічної комісії з питань термінології при Держстандарті України. Також автори зважали на засади українського слововживання і словотворення, поданих у словниках Б. Грінченка, словниках «золотого десятиріччя», нових посібниках, словниках і наукових статтях.

З-поміж кількох десятків засад обирання слів, формування словосполук і формулювання визначень, можна виокремити дві головні засади нових редакцій зазначених ДСТУ: розмежовування значин термінів трислів'я: ліс – дерево – деревина; виокремче позначання дії, події та наслідку події.

1 Розмежовування значин термінів трислів'я: ліс – дерево – деревина. Є три утямки (поняття): 1) велика кількість дерев, які ростуть на великій площі землі, що її позначають словом *ліс*; 2) багаторічна рослина з твердим стовбуром і гіллям, яку називають словом *дерево*; 3) тверда тканина дерева, що її називають *деревина́*. Невпорядкованість російської, а за нею й української термінології спричинила те, що терміни з трислів'я «ліс – д́ерево – деревина́» (англ. «forest – tree – wood») вживають зовсім непослідовно. Термін *ліс* уживають на позначку всіх трьох зазначених утямків – (листяний *ліс*, транспортування *лісу*, розпилювання *лісу*); термін *д́ерево* – на позначку другого й третього (високе *д́ерево*, *деревообробний верстат*).

Фахівці переважно на позначку сировини, що її отримують із дерева, уживають термін *деревина́*: *деревина́ дров'яна*, *деревина́ пнева*, *деревина́ подрібнена*, *деревина́ стовбурова* тощо. Про деревину́ як тверду тканину, що становить основну масу деревних або кущових рослин, зазначено в СУМі-11.

Щоб уникнути неоднозначності й невпорядкованості українських науково-технічних термінів із трислів'я «ліс-дерево-деревина́» та їхніх похідників, потрібно розмежувати значіння кожного терміна. Насамперед, уживання слова *дерево* як сировини треба визнати ненауковим, а вважати його народним розмовним стилем. А зазначені терміни тріади «ліс – дерево – деревина́» розмежувати так: 1) *ліс* – множина живих чи всохлих, укорінених дерев, розташованих на великій ділянці землі; 2) *дерево* – жива чи всохла, укорінена чи спіялена рослина з гілками; 3) *деревина́* – тверда тканина дерева (окрім кори) – сировина для механічного перероблення та оброблення. Тоді зазначені вище словосполучення потрібно подавати так: не *транспортування лісу*, а транспортування деревини (можна й *дерева*, якщо транспортують вікорчувану, спіялану чи зрубану рослину з гілками); не розпилювання *лісу*, а розпилювання *деревини*; не *деревообробний* верстат, а *деревинообробчий* верстат.

2 Виокремче позначання дії, події та наслідку події. Таке позначання збазоване на властивості української мови, яка полягає в тому, що українська мова, на відміну від російської, здатна розрізняти назви дій (процесів) і подій, а також їхніх наслідків не тільки дієсловами, а й віддієслівними іменниками [1, с. 17, п. Г.5.1.1].

Наприклад, російським дієсловом *обрабатывают* і *обработают* відповідає один російський іменник *обработка*, що означає дію, подію і наслідка цієї події: (*во время обработки, после обработки, качественная обработка*). Українським дієсловом *обробляти* і *обробити* відповідає три іменники: *обробляння*, *оброблення* та *обробіток*. Тому правильне вживання цих іменників у словосполученнях: *під час обробляння, після оброблення та якісний обробіток* [1, 2] – робить утямкового текста досконалішим і українським. Адже: дія *обробляння* – те, що відбувалося, відбувається чи відбуватиметься; подія *оброблення* – те, що сталося чи станеться; наслідок *обробіток* – те, що ми отримали чи отримаємо.

Усі наукові й нормативні засади слововживання і словотворення, що їх застосовано в нових редакціях ДСТУ, розлого викладено в навчальному посібнику «Українське наукове слововживання» [2]. Ці засади становлять основу для згармонізованого вдосконалювання української наукової мови.

Література

1 ДСТУ 3966-2009. Термінологія. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять. [Чинний від 2010-07-01]. Вид. офіц. Київ : Держстандарт України, 2010. 32 с.

2 Ребезнюк Ігор. Українське наукове слововживання : навч. посіб. Львів : Сполом, 2022. 400 с.